

*** χ^2 = 10.21, df = 1, p = .002. *** χ^2 = 10.21, df = 1, p = .002.

ומחזיקו לבל ייהפך מיש לאין, חיות זה ממשיכים לתוך המזון ע"י הברכות שמברכים לפניהם ולאחריהם. וע"י שמתעטף חיות אלקי זה ונתקשר עם המזון — לוקח לו הגוף את כדי חיותו, והמגושם והעכור נדחה לחוץ, וזה מפורש בברכת הזן את העולם, שהקב"ה בכבודו ובעצמו זן את האדם בחיותו כביכול.

וזה שאמר הכתוב תערוך לפני שלחן נגד צוררי, שהחלוף שאנו מחליפים רע בטוב, שמקבלים את הטוב באכילה ע"י החיות דבקדושה ומדחים את הרע, הוא נגד צוררי, נגד הרשעים שאינם זוכים לכך, חיות ואינם מברכים על המזון.

הסתייגותו מסיגופים איננה מתפרשת כאילו היה בועט ביסורים ח"ו אלא אדרבה, הוא היה מרגיש ביסורים מתנה מאת הקב"ה לזכך ולצרף את הגוף, ולכך היה שמח מאד ביסורים שהיו באים עליו ואם היתה עוברת עליו תקופה ללא יסורים היה מתפלל ואומר: „רבש"ע האם שכחת כבר לגמרי ממני שאינך משפיע עלי מתנתך הטובה את היסורים".

עבודה זו תפילה

בולט מיוחד במינו היה בין תלמידי הבעש"ט בעבודת התפילה. הבעש"ט בעצמו היה משבח מאד את תפילתו, הוא היה אומר שרבי מנדל הזכיר לו את דרך התפילה „בשעה שנעשיתי כהמון העם ושכחתי דרך התפילה".

פעם התארח בביתו של המגיד הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב. המגיד כבדו מאד והיה חרד על כל מוצא פיו. מדרכו היה נוהג רבי מנדל להתפלל בשעות המוקדמות, ודרכו של המגיד היה לאחר קצת את זמן תפילתו. כאן יצא המגיד מגדרו בהעריכו את כבוד רבי מנדל ופקד על כל חסידיו להתפלל במנין המוקדם של רבי מנדל, בעוד שלעצמו השאיר מנין מצומצם.

באמצע תפילת רבי מנדל נכנס המגיד לשמוע תפילתו, הוא שהה זמן קצר ביותר ויצא בחפזו.

לתמיהת חסידיו הסביר, כי הרגיש מתיקות גדולה בתפילת רבי מנדל עד שחשש שיגיע לכלות הנפש ויסתכן, ועל כן הזדרז ויצא.

מספר הרה"ק רבי דובער שוחט מליניץ בספרו „שבחי הבעל שם טוב" „כשבא רבי מענדל להפרד מהרב (=הבעש"ט) קודם נסיעתו לאר"י היה זה ביום ד' בעת התפלה שהתפלל הרב תפילת מנחה, והעגלה והסוסים של רבי

מענדלי עומדים, ולא נשאו כלום מהעגלה, ושאלתי לאנשיו למה אין נושאים מהעגלה, והשיבו שאינו רוצה להתאכסן אצל הרב, כי הרב צריך להתפלל לפני התיבה, והוא ג"כ רוצה להתפלל לפני התיבה, ע"כ רוצה שיתנו לו אכסניה סמוך להרב, ולא התפלל כי עדיין לא גמר הרב תפילתו, וכל מי שנשתהה לא היו מניחין לו להתפלל בכדי שיהיה לרבי מענדלי מנין. וכשגמר הרב תפילתו יצא עם המנין שלו מן הבית ונכנס רבי מענדלי להתפלל לפני התיבה, ואחר שגמר תפלתו ישב סמוך למקומו וכרך התפילין, ונכנס הרב ונתן לו שלום, ושאל אותו מפני מה אין מסלקין הדברים מן העגלה, והיה מגמגם בתשובתו, כי לא דבר שנים עשר שנים רק עפ"י כתב. ובפרט שזה לא מדרך ארץ להשיב תשובה כזו, והיה מגמגם ולא שמע ממנו שום תשובה והוכרחתי לומר, מחמת התפילה שצריכין רומע"ל להתפלל לפני התיבה תפילת מנחה, וגם הוא צריך להתפלל. ענה הרב, בשביל זה אין עכוב. אחרי זה צוה להכניס החפצים מן העגלה והניח לו את בית התבודדותו וישב בסוכה והיה עדיין עת קור".

עד כדי כך הגיעה הערכתו של הבעש"ט את תלמידו רבי מענדל שעזב את ביתו בו יתפלל רבי מענדל והוא עצמו יצא לדור בסוכה כל עת היות רבי מנדל אצלו.

בשנת תק"כ בחג השבועות עלה בסערה השמימה גאון ישראל וקדושו מרן הבעש"ט זיע"א. רבי מענדל משגר אז מכתב תנחומים על פטירת רבו בו הוא כותב:

ב"ה, א' קרח תק"כ פרימישלאן
להדא גברא יקירא קדישא, שר התורה הכהן הגדול מאחיו גאון וקדוש.
מו"ה יעקב יוסף נ"י מק"ק פולונאה,
המקום ינחם אותנו, יעקב אבינו לא מת, וי"ל ישראל חי וקים, גורא ומרום וקדוש מוכן אני לבוא למעוזבוז לנחם החבורה הקדושה על העדר רבינו הבעש"ט הכ"מ בעוד ימים.

הכותב בדמע
מנחם מנדל מפרימישלאן
מתלמידי הרב הכ"מ

גם ברוך יהיה

בימים ההם התפרסם שמעו של המגיד הגדול רבי דוב בער ממעזריטש, רבי מנדל חפץ מאד לנסוע אליו ולהתראות עמו פנים בפנים.

כאשר נסע מביתו אמר למשמשו שלקח עמו ללוותו, כי כאשר ירחיקו מביתם ויגיע למקום שאין מכירים אותו, אל יכנהו בשם רבי, ואף את שמו לא יגיד, וברצותו לפנות אליו יקרא לו, ברוך.

ויהי כהגיעם לעירו של המגיד ממזריטש, ונכנסו אל הקודש אל בית המגיד, הושיט המגיד את ידו ואמר: „שלום עליכם רבי מענדלי מפרימשלאן“.

משמשו של המגיד העירו כי שם האורח הוא ר' ברוך ולא ר' מענדלי ענה המגיד ואמר:

„כל העולם קוראים לי המגיד הגדול, ואיך לא ארגיש מיד כאשר עלה על רעיונו לנסוע אלי, ואם אתה אומר כי שמו ברוך, — גם ברוך יהיה“.

שיחת חולין של תלמידי חכמים

פעם אחת ישב בסעודת מרעים והיו עוסקים בתורה ועבודת ה' בתוך כך קרא אליו ^{הצחיקוהו} משרתו ונתן בידו מטבע של ארבעה פשוטים ואמר לו שיקנה שכר בחמשה פשוטים.

השליח לא התבונן במטבע שנתן לו, לתומו חשב כי זו היא מטבע של חמשה פשוטים כדברי רבו, הוא עמד על טעותו רק כאשר בא אל המוכר והושיט את המטבע ובקש שכר בחמשה פשוטים.

הוא חזר מיד אל הרב וניסה להעמידו על טעותו, הרב עמד בשלו כי צריך להיות חמשה פשוטים, השליח ניסה להוכיח בכל מיני הוכחות כי המטבע שנתן לו של ארבעה היתה, הרב עשה עצמו כלא שומע והוא בשלו כי צריך להיות חמשה.

תלמידי רבי מגדל הבינו כי לא דבר ריק הוא, ורמזו לשליח שיודה לדברי הרב, השליח הבין את הרמז ומיד הודה שכדברי הרב כן הוא. אז עמד הרב בתפילה ואמר:

„יחא רעוא מן שמיא שכל באי עולם יכירו וידעו כי (אז איין פירער איז איין פינפער כלה"ק) בעל הארבע הוא בעל החמש“.

הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב מסביר דבריו בספרו אגרא דפרקא: „והוא לדעתי הכוונה לדרכי היחוד על פי הזוהר, ה' ד' הוויות וכד' אתמשך דכורא עלה געשית ה'. הבן העגין ותתבונן עד היכן מגיע מעשה הצדיקים ודבורם ותעמוד מרעיד“.

והתפללו דרך ארצם

בחודש תמוז שנת תקכ"ד הצטרף לרבי נחמן הורדנקער, בנסיעתו לארץ ישראל. הם הגיעו לחוף עכו בי"ב תשרי תקכ"ה אחרי עמל ותלאות כפי שהבאנו לעיל בפרק העליה השניה.

עוד בימי שבתו בפרימשלאן התרועע עם הרב הקדוש רבי מאיר מפרימשלאן תלמידו של הבעש"ט, עמו היה יוצא מדי פעם מחוץ לעיר. מתבודדים ביער, ועוסקים בתורה ובעבודת השי"ת. קשר הידידות ביניהם נמשך גם אחר שעלה רבי מנדל לאה"ק, הם היו מריצים אגרות זה לזה.

כאשר הגיע רבי מנדל לאה"ק משגר אגרת לידידו, בה הוא מתאונן כי מאז בואו ארצה אינו מרגיש טעם ומתיקות בתפילתו, כעבור תקופה קצרה כותב לו שנית, כי כבר התחיל ב"ה להרגיש טעם בתפילתו, אולם „אינה מגיעה לאותה תפילת המנחה שהתפללו יחד תחת אותו האילן אשר ביער". לאחר זמן כותב לו מכתב שלישי בו הוא מבשרו כי ב"ה תפילותיו מאירים לו ביתר שאת ויתר עז מאותם התפילות שבחו"ל ומלבד זאת הגיע להשגה שגם אותם התפילות הפשוטות אשר התפלל בבואו ארצה שלא הרגיש בהם שום טעם והארה — חשובים יותר מהתפילות שהתפלל בחו"ל בהשגות גדולות.

מעין זה ספר בנו של ר' מאיר מפרימשלאן, ה"ה הרה"ק רבי אהרן לייב, כי רבי מענדל היה נוהג להתפלל בשנים שבהם היה עדיין בחו"ל, „יהי רצון שאזכה בימי חיי להתפלל תפילה אחת כתיקונה לפני בורא כל העולמים", ברם, אחר נסיעתו לאה"ק ה' כותב לאחד מאנשי שלומו, כי אווירה דארץ ישראל מחכים, בעוד שלפני עליתו לאה"ק היה כוסף ומתפלל שיזכה לתפילה אחת כתיקונה הרי שעתה בהיותו בארץ ישראל הוי חכימנא טפי והיה מבקש מהקב"ה שיזכה לומר תיבה אחת כתיקונה.

ארץ ישראל נקנית ביסורים

כאמור הגיע רבי מנדל בלוויית רבי נחמן מהורדנקא בתחילת שנת תקכ"ה.

את מושבם קבעו בעיר טברי שם נעשו לראשי העדה האשכנזית המצומצמת.

קשה מאד היתה ישיבת הארץ בימים ההם, ברם, דבקו בקדושת

הארץ היא שגרמה לו להתישב בארץ ולהאחז בה, ועוד הרבה חיילים לקיים מצוות ישיבת הארץ.

בעת ההיא בזמן שיסורי הקליטה היו לאין ערוך — כמו רבים והניאו את לב בני ישראל מלעלות, ע"ז שלח אגרת עדוד וחיוזק לאחיו שבגולה לבל ישמע לדבת רבים ויעלה ויבוא לארץ הקדושה, וזה לשון האגרת: „שלום לאחי הרבני החסיד מה"ו צבי הנקרא בפי כל ר' צבי חסיד מולאטשוב.

עד מתי אתה יושב בחוץ לארץ ואתה שומע לקול המדברים סרה על ארץ הקדושה הזאת, אשר כל חללי עלמא כלא נחשבו עליה, צריך להתפלל תפילות הרבה להרגיל קדושתה, ואזי ידע ויחבב בעצמו שהוא הולך עם אלוקים וכו'".

גברא רבא מסהיד עליה

הקדוש רבי חיים יוסף דוד אזולאי (הרב החיד"א) הכיר אותם את רבי מענדל ור"ג מהורדונקא ועמד על טבעם, הוא מזכירם לשבח בספרו ברכי יוסף יורה דעה סי' רצ"ט, הוא אמנם אינו מזכיר שמם אבל ככל הנראה כוונתו עליהם. וזה לשונו שם:

„זה שנים באו סיעת ספרי מקרית חוצות לשכון כבוד בארץ, ותרי מינייהו רבנן, המתקדשים והמטהרים בהדרי הדרים ועין רואה הני מאני דרבנן, מכף רגל ועד ראש לבושי משי, ואיבעיא להו לרבנן מה מצוה זו ומצאה הקפידא אמור רבנן בטעמא, כי לדעתם חוטי פשתן ערבים (מליצת לשון מעורבים) בכל בגדי צמר שבעולם והווי כלאים וכו' ולבי היה מהסס תדיר במימר קדישין הנהו חסידי".

(א. ה. התיאור של סיעת ספרי ותרי מינייהו רבנן מתאים להני תרי, היינו רבי נחמן מהורדונקא ורבי מענדל מפרימשלאן שהיו ראשי קבוצות העולים בעליה השניה, ולא יתכן לתאם עם רבי מנדל מוויטבסק ורבי אברהם מקאליסק שהרי הדפסת הספר ברכי יוסף היה בכמה שנים טרם עלייתם לארץ הקודש, וגם אינו מסתבר להקדימו לזמן העליה הראשונה שלא מצאנו שתהי' עלי' של קבוצה מאורגנת).

כמו כן מביא בספרו „כבר לאדן" שמועה מפי הרב החסיד מוריגו הר"ר מענדל, ובספר יוסף תהילות מביא משם הרב החסיד מהר"ר מנחם מענדל ז"ל, שהיה ר"מ דק"ק אשכנזים בעה"ק טבריא.

שש שנים ישב בטבר'י, ביום כ"א תשרי, הושענא רבא, בשנת תקל"א נתבקש בישיבה של מעלה, את מנוחתו מצא בבית העלמין בטבר'י. וזה נוסח מצבתו:

פ. נ. הרב הצדיק הקדוש ר' מנחם מענדל מפרימשלאן זצ"ל
נפטר כ"א תשרי

ספריו ותלמידיו

נדפס ממנו ספר דרכי ישרים, הנהגות מרבינו הבעל שם טוב זי"ע ומיתר רבותיו בתוספת נופך משלו.

כמו כן מובאים דבריו בספרי חסידות מבני דורו תלמידי הבעש"ט

והם:

אוצות התורה
אוצות השות

„דרך-אמת" ו„לקוטי יקרים" מאת הרה"ק רבי פייוויש מזבאריו.
„אורח לחיים" מאת הרה"ק רבי אברהם חיים מזלאטשוב. תפארת עוזיאל,
עמוד העבודה ועוד. גם רבינו הק' החיד"א מביא בכמה מקומות משמו כפי
שהבאנו לעיל.

מגדולי תלמידיו ידועים:

בנו הרב רבי דוד שעלה עמו לארץ הקדושה. הרה"ק רבי פייוויש
מזבאריו. הרה"ק רבי ברוך מקוסוב בעל עמוד העבודה — נמנה אף הוא
בין תלמידיו.

(א"ה סעות הוא בידי המייחסים את ר"ב מקוסוב כתלמיד ר"מ מויטבסק
בעוד שברור אתנו שהיה תלמידו של הר"מ מפרימשלאן).

על קשריו של רבי מענדל עם הבעש"ט מעיד המכתב הנמצא בכת"י.
ב"ה, א"ח של שבועות ת"ק יו"ד אלף פרימישלאן
לאדמו"ר צי"ע שלי"ט הק' הבעש"ט יחי,

בימי חורפי למדתי קבלת הרמ"ק ז"ל וגם הק' מ' א"ח
מזלאטשוב, ובאותו הלילה נגלה אלי זקן מופלג וגילה לי באור
מאמר אחד מה שהיה קשה להבין, ומאד נפתחו והאירו עיני בזה
הביאור אבל בהליכתו חזרה ממני הלכתי ללוותו, וגם מורי הק' יחי
הלך אתו, ודברו שניהם באהבה רבה, וכ"ק אדמו"ר כיבד אותו הזקן
מאד, ע"כ אחלה את כ"ק אדמו"ר ג"י לגלותי ולפתור לי החלום
בלי שום ספק יודע כ"ק ג"י מזה, שולח לאדמו"ר בעלה מיוחדת
המאמר מרמ"ק ז"ל, וגם הביאור, כמדומה לי שכ"ק יחי קרא את
הזקן בשמו, רבי ר' חיים והשי"ת יאיר עינינו לעבדו באמת עד
העולם. מנחם מענדל בן בת שבע מפרעמישלאן